

**КРИТЕРІЇ ПРОПОРЦІЙНОСТІ ВТРУЧАННЯ У ПРАВА ОСОБИ ПІД ЧАС
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО ПРАКТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Ярослава Сергіївна ПОЗНЯК,

*студентка міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: *к. ю. н., асистент кафедри
кримінального процесу та
оперативно-розшукової діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого Бабаєва О. В.*

Відповідно до статті 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права («Rule of Law»). Принцип Верховенства права є загальноправовим, що обумовлює його дотримання в різноманітних сферах суспільного життя, у тому числі, й під час кримінального провадження. Поняття верховенства права – правовладдя, закріплюється як на національному, так і на міжнародному рівні. Так, зокрема, в преамбулі Європейської Конвенції з прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), зазначено, що «уряди європейських країн ... є одностайними й мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи та правовладдя» [1].

Контроль за дотриманням конвенційних гарантій здійснюється Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд), який застосовує норми Конвенції відповідно до базових принципів (методів) тлумачення, до яких відносять «принцип автономного тлумачення понять», «принцип еволюційного (динамічного) тлумачення», «принцип європейського консенсусу», «принцип розсуду держави», «принцип ефективного

тлумачення» та «принцип пропорційності та балансу інтересів» [2, с. 41; 3, с. 15].

Слід зазначити, що принцип пропорційності у доктрині розглядається як одна зі складових верховенства права [3, с. 16-17]. Дотримання пропорційності втручання у права особи дозволяє захищати її права під час розслідування кримінальних правопорушень. Достатньо докладно стандарт верховенства права та пропорційність як його складова частина висвітлена у практиці ЄСПЛ.

Так, в рішенні у справі «Fressoz and Roire V. France» Суд зазначає, що «необхідність» будь-якого обмеження реалізації права завжди має бути обґрунтованою. Відсутність такого мотивування – прояв свавілля держави. У цьому рішенні ЄСПЛ вказав на неприпустимість свавільного втручання держави у права людини без нагальної на то потреби. Звичайно, насамперед уповноважені органи державної влади повинні оцінювати, чи наявна реальна суспільна потреба, яка виправдовує таке обмеження [4].

Принцип пропорційності висвітлений також у рішеннях Суду по справах «Goodwin V. United Kingdom» [5], «Goodwin V. United Kingdom» [6] та «Shvydka V. Ukraine» [7], якщо говорити про національний контекст. Так, зокрема, ЄСПЛ характеризує принцип пропорційності у три етапи. Вирішувати питання про пропорційність чи непропорційність обмеження прав людини має суд, адже судова влада – політично нейтральна гілка влади покликана урівноважувати інші гілки влади у цьому напрямі. ЄСПЛ вказав на необхідність перевіряти передбачення обмеження прав людини у національному законі, визначати наявність обставини для його застосування, та вирішувати питання співмірності. У сукупності це утворює трискладовий тест на пропорційність.

1. Обмеження прав має передбачатись національним законом. Такий закон повинен існувати на момент введення такого обмеження. Обмеження прав людини в такому разі повинно прямо передбачатись у законі, а зміст закону повинен буди доведений до відома громадянам. Закон має відповідати критеріям якості – обмеження прав людини повинно бути зрозумілим для кожного. [9, с. 55-56]

2. Обмеження прав людини повинно відповідати легітимній меті. Така мета зумовлена потребою захистити певні найбільш важливі для держави блага та принципи. Такими принципами, відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, є права людини людське життя чи здоров'я державний суверенітет суспільство верховенство права та демократія. При цьому, втручання у права окремого індивіда має бути виправданим у даному випадку і таке втручання не повинно мати співмірних альтернатив без втручання управа людини [9, с. 56].

3. Втручання у права людини має відповідати вимогам співмірності. Співмірність означає що характер та обсяг втручання держави у права людини має бути не самоціллю а засобом для захисту необхідного суспільного блага. Таке тлумачення не повинно бути самоціллю воно має бути необхідним – безальтернативним та достатнім – а не надмірним. Співмірність є найбільш складним критерієм для вираховування та встановлення. Обмеження прав людини часто є законним і відповідає легітимній меті, але характер такого обмеження є надмірним. Такий

приклад можливо виявити якщо дослідити Рішення ЄСПЛ у справ «швидка проти України». Таким чином, ЄСПЛ у цій справі встановив що накладення адміністративного арешту на Швидку є законним, відповідає законній меті, однак з урахуванням віку та стану здоров'я винної є не співмірним і суд мав обрати інше менш жорстке стягнення задля захисту прав правопорушниці [9, с. 57].

Таким чином можна зазначити, що лише при дотриманні всіх критеріїв трискладового тесту можливо визнати втручання держави у права людини пропорційним а відтак правомірним, справедливим та виправданим. В свою чергу, з позиції ЄСПЛ, суд повинен відповідно до принципу індивідуального підходу в кожному випадку конкретно вирішувати питання пропорційності з урахуванням контекстуальних обставин справи. В одному випадку, обмеження є пропорційним, а в іншому разі те саме обмеження пропорційним не вважатиметься.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: компендіум / [О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. О. В. Сердюка, І. В. Яковюка. Харків: Право, 2017. 374 с.
3. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні: навчально методичний посібник / І. В. Гловюк, М. М. Стоянов, В. А. Завтур. Одеса : Юридична література. 2017. 224 с.
4. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі Fressoz and Roire V. France §45, 21 January 1999 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_361
5. Рішення Європейського Суду з прав людини Goodwin V. United Kingdom §40, 27 March 1997 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_065
6. Рішення Європейського Суду з прав людини Worm V. Autriche §47, 29 August 1997 URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ARB&n=462923#08466288182960489>
7. Рішення Європейського Суду з прав людини Shvydka V. Ukraine §33, 30 December 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a40
8. Крижова О. Г. Структура принципу верховенства права: аналіз кризь призму його правозастосування. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/jun/4970/vnulpurn201683725.pdf>
9. Кучинська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. В. Принципи кримінального провадження у світі практики європейського Суду з прав людини: монографія / О.П.Кучинська, Т.І.Фулей, Р.В.Бараннік; видавництво «Аспект – Поліграф» 2013. С. 55-57.
10. Доповідь Венеціанської Комісії «Верховенство Права» 25-26 березня 2011 р., URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)
11. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.